

Kilde 21: Hans Bonde: Lånte fjer

I kølvandet på Anders Fogh Rasmussens tale den 29. august 2003 skrev Hans Bonde følgende artikel i Weekendavisen den 5. september 2003. Kilden kan med fordel sammenlignes med kilde 20: Anders Fogh Rasmussen om samarbejdspolitikken.

Spørgsmål:

1. Hvordan fremstiller Hans Bonde samarbejdspolitikken under besættelsen?
2. Hvilken *historiebrug* benytter han?
3. Hvilke argumenter og virkemidler anvender afsenderen?
4. Overvej i et idrættshistorisk lys, hvad samarbejdspolitikken betød for det dansk-tyske forhold og for tyskernes muligheder for at udøve propaganda.
5. Overvej argumenter både for og imod samarbejdspolitikken.

Weekendavisen 5. september 2003

Debat: Lånte fjer

Nutidige personers påberåben sig »konsekvens«, »ære« og »offervillighed« fra mennesker, der stod under helt anderledes livstruende omstændigheder kan ikke bruges til at forstå den historiske situation, men nok til at skabe opbyggelige myter om vor egen tids heroisme.

DET er al ære værd, at statsminister Anders Fogh Rasmussen i en tale på Søværnets Officersskole forleden roste flådens sænkning af egne skibe den 29. august 1943. Desværre blev Søværnets indsats fremhævet på bekostning af den senere så forkætrede danske samarbejdspolitik. Hermed overses det, at når der overhovedet midt i krigen var danske militære flådeenheder at sænke, skyldtes det forhandlingspolitikken, der indtil august 1943 sikrede, at den danske flåde ikke for længst var blevet beslaglagt af besættelsesmagten. Samarbejdspolitikken gav altså tid og rum for udviklingen af en strategi til at forhindre tysk ekspropriation.

Havde den danske nation den 9. april 1940 sat sig til omfattende nødværge med våbenmagt, ville det have medført risiko for at de større danske byer blev jævnet med jorden gennem bomberaid og en konsekvent klapjagt på de 7000 danske jøder. Danskerne ville således ikke have fået det positive stempel i international politik i efterkrigstiden som nationen, der reddede sine jøder fra den nazistiske udryddelsespolitik. Vi kan være de relativt få modstandsfolk tak skyldig ikke mindst fordi de bidrog til, at Danmark efter krigen blev anerkendt som allieret. Men vi kan ikke kræve, at de danske samarbejdspolitikere frivilligt skulle overlade den værgeløse danske befolkning til den nazistiske ørns forgodtbefindende.

Kraftig modstand fra de danske myndigheders side ville næppe have tilført tyskerne færre ressourcer fra det danske produktionsapparat. Tværtimod ville en skånselsløs udplyndring i hvert fald have forhindret danskerne i at spise bedre end tyskerne under krigen. Produktion - og for Danmarks vedkommende import af kul og jern - er en livsnødvendighed for et samfunds beståen og de eneste tilgængelige markeder var områder i aksemagternes indflydelsessfære.

EN voldsom officiel sætten sig til modværge ville have medført forsøg på en nazificering af det danske samfund, der langt mere effektivt ville have kunnet dreje ikke mindst den danske ungdom i retning af den nazistiske verdensanskuelse og sætte sig dybe spor via en mere udpræget spaltning af befolkningen i kollaboratører og demokratisk sindede. De danske samarbejdspolitikere forsvarede altså demokratiet netop gennem en insisteren på at beholde magten under de vanskeligst mulige omstændigheder, men med klare grænser for, hvad de kunne gå med til ikke mindst i form af dødsstraf og jødeforfølgelser. At

de danske demokratiske institutioner stod intakte efter krigen skyldtes derfor i høj grad samarbejdspolitikken.

Den britiske regering ønskede ikke gennem en voldsom eskalering af modstandskampen at destabilisere den danske regering. Og de britiske ledere opmuntrede da heller ikke deres befolkning på de tyskbesatte kanaløer til aktiv modstand, men bad dem vente på den militære befrielsesaktion. Krigen var ifølge denne opfattelse for professionelle - ikke for amatører i gadekamp mod en brutal og overlegen fjende.

Den langsomt frembrydende danske modstandsbevægelse opnåede ikke før sent i besættelsen bredere støtte i den danske befolkning og var stærkt præget af de yderfløje i dansk politik, der havde udvist udpræget foragt over for det demokratiske system. Når en dansk modstandsbevægelse kunne vinde frem, skyldtes det paradoksalt nok den danske samarbejdspolitik, der sikrede, at politiopgaver helt indtil september 1944 var på danske hænder, og at tyskernes clearingmord på ingen måde nåede de bestialske højder, der f.eks. var tale om i de besatte områder af Østeuropa. Faktisk ville tyskerne ikke engang officielt lægge navn til clearingmordene i Danmark. Hvis en hel landsby var blevet brændt af med mænd, kvinder og børn som hævn for likvidering af en tysk officer, ville modstandskampen næppe have været moralsk forsvarlig.

Den virkelige skillelinie i Danmark gik ikke mellem folket og politikerne, for befolkningen støttede samarbejdspolitikken og gav så sent som ved Folketingsvalget den 23. marts 1943 de samarbejdende partier et entydigt tillidsvotum. Skellet gik derimod mellem dem, der foragtede de tyske nazister, men påtvunget af de knusende omstændigheder ikke så anden udvej end at samarbejde, og så dem der kollaborerede med besættelsesmagten ud fra et ønske om tysk sejr. Professor Hans Hertel har i sin udforskning af besættelsestidens kulturliv peget på, at pronazistiske grupper og enkeltpersoner ikke kan afskrives som ufarlige, om end en stor del kan karakteriseres som marginaliserede og frustrerede småånder. De rådede over »et stort netværk af institutioner, subsidier og potentialer for opinionspåvirkning - og en betydelig reserve af medløbere og passive støtter, som i en given situation, dvs. ved en nazistisk magtovertagelse, kunne have besat en uddannelses- og kulturpolitisk administration.«

Samarbejdspolitikken ophørte faktisk ikke i august 1943, men gennem den såre danske konstruktion departementschefstyret blev politikernes vilje reelt videreført gennem centraladministrationens embedsmænd, der loyalt formidlede de ledende danske folkevalgtes samarbejdspolitik.

ANDERS Fogh Rasmussen har udpeget den radikale statsminister Erik Scavenius som én af dem, der svigtede. Fogh Rasmussens eget parti Venstre var imidlertid det af de gamle partier, der var mest kritisk over for modstandskampen, der bl.a. kunne forstyrre bøndernes lukrative eksport til Tyskland. Som indenrigsminister i regeringen Stauning VI fra juli 1940 til maj 1942 havde Venstres Knud Kristensen et klart medansvar for samarbejdspolitikken og dermed en forståelse for nødvendigheden af, at Danmark viste imødekommenhed over for besættelsesmagten.

I november 1945 gik befrielsesregeringen af, og Knud Kristensen blev statsminister for en Venstre mindretalsregering med justitsminister Aage Elmquist og forsvarsminister Harald Petersen som ansvarlige for retsopgøret. Knud Kristensen blev i offentligheden kendt for en meget blød linje i retsopgøret, der kom til at gavne »de store fisk«, hvorved ikke mindst landkulturen kunne komme så moralsk uplettet gennem retsopgøret som muligt. Frem mod valget i november 1945 kritiserede han udrensningen på møder rundt omkring i landet og i pressen. Herved blev han en central støtte for den såkaldte »modbevægelse«, der forsøgte at begrænse frihedskæmpernes moralske hegemoni og politiske indflydelse.

Det er klart, at det set i bakspejlet ikke kan bidrage til vor nationale selvfølelse, at Danmark under besættelsen bidrog med mindst 10 procent af det tyske behov for landbrugsvarer, sendte i titusindvis af danske arbejdere til Tyskland, og at der officielt opmuntredes til hvervning til den tyske krigsmaskine. At stå ved denne mangel på heroisme betyder at erkende Danmarks udsatte position som et lille, svagt og støttekrævende land. Gennem 1930'erne var det ikke lykkedes for Danmark at komme i alliance med demokratiske nationer som Storbritannien og dermed opnå beskyttelse mod nazisternes Tyskland og dets

enorme krigsmaskine. Men i dag er det muligt uden de store omkostninger at søge ind under vingerne på klodens dominerende magt og dermed kunne sole sig i sejrene fra verdens største krigsmaskine. Under Anden Verdenskrig var vi besat af datidens kontinentale supermagt, i dag er vi i alliance med nutidens supermagt. Derfor kan nutidige personers påberåben sig af »konsekvens«, »ære« og »offervillighed« fra mennesker, der stod under helt anderledes livstruende omstændigheder ikke bruges til at forstå den historiske situation, men nok til at skabe opbyggelige myter om vor egen tids heroisme.

Bonde, Hans. (2003). Lånte fjer. Weekendavisen, 5/9/2003.